

Tamta Surmava

თამთა სურმავა

Green School Didi Digomi

მწვანე სკოლა დიდი დიღომი

Georgia, Tbilisi

საქართველო, თბილისი

**Literary Criticism of the Era of Social Realism:
Moses Khonel's „Amirandarejaniani“**

**სოცრეალიზმის ეპოქის ლიტერატურული კრიტიკა მოსე ხონელის
„ამირანდარეჯანიანის“ შესახებ**

In ancient Georgian literature, Amirandarejaniani holds the distinction of being considered one of the oldest heroic-saraj-Indian works that have survived to this day. Its attributed author is Moses Khonel. A significant milestone in the textual research of this work was reached in 1838 when M. Brose published a comprehensive study on the origins of Amirandarejaniani, as noted by Al. Baramidze.

The present article is an attempt to critically analyze the views of researchers of the last century about Amirandarejanian and to determine their relevance and applicability to today's achievements of science, taking into account the accumulated knowledge on this subject.

Keywords: Socialist realism, "Amirandarejaniani", literary criticism

საკვანძო სიტყვები: სოციალისტური რეალიზმი, „ამირანდარეჯანიანი“, სალიტერატურო კრიტიკა

ძველ ქართულ მწერლობაში *ამირანდარეჯანიანი* ჩვენამდე მოღწეული უძველესი საგმირო-სარაინდო თხზულებაა, რომლის ავტორადაც მოსე ხონელია მიჩნეული.

ამირანდარეჯანიანის კვლევის ისტორია, როგორც ალ. ბარამიძე აღნიშნავს, 1838 წელს იწყება მ. ბროსეს მიერ გამოქვეყნებული ნაშრომით-*ამირანდარეჯანიანის* წარმომავლობის შესახებ. ამ ჰეროიკული თხზულების კვლევა სოცრეალიზმის ეპოქაშიაც გრძელდება; მკვლევრები განსაკუთრებულ ინტერესს იჩენენ *ამირანდარეჯანიანის* სადაურობის, ჟანრობრივი რაობისა თუ კომპოზიციური ერთიანობის საკითხების მიმართ. 1895 წელს ნიკო მარმა გამოაქვეყნა წერილი „სპარსული ნაციონალური ტენდენცია ქართულ რომანში *ამირანდარეჯანიანი* (Mapp, 1895). წერილში ნ.მარი აღნიშნავს, რომ მთელი თხზულება გარკვეული სიმპათიით არის განწყობილი სპარსული ეროვნების მიმართ, რის დასტურადაც მეცნიერს მიაჩნია ის ფაქტი, რომ ნაწარმოების გმირები – ამირანდარეჯანის-ძე და სავარსამის-ძე სპარსელები არიან. თავისი ვარაუდის დასამტკიცებლად მკვლევარს შემდეგი არგუმენტები აქვს:

- 1) „ამირანდარეჯან“ სპარსულიდან ქართულად ნიშნავს მბრძანებელს;
- 2) ტექსტში მრავლადაა ასახული ბრძოლის ეპიზოდები, თუმცა არც ერთ გმირს არ უბრძოლია სპარსეთში;

3) მკვლევარმა აღმოაჩინა სპარსული ფრაზა ტექსტში: „იქ ჩემენ ნესტ“ – ერთი თვალი არ მაქვს;

აღ. ბარამიძე აღნიშნავს, რომ ნ.მარს 1899 წელს, სტატის გამოქვეყნებიდან რამდენიმე წლის შემდეგ, ხელთ ჩაუვარდა თეზისი თავისი თეორიის დასამტკიცებლად, სახელდობრ: ბარგატ-მუხრან ბატონის (XVI) თხზულება

„მოთხრობა სჯულთა უღრმთთა ისმაილიტთა“, რომელშიც *ამირანდარეჯანიანი* მოხსენიებული იყო, როგორც სპარსული ტექსტის *ყისაი-ჰამზას* ქართული თარგმანი. აღ. ბარამიძემ ტექსტუალურ დონეზე გამოიკვლია ორივე ტექსტი და დაასკვნა, რომ:

„ამირან-დარეჯანიანი“ რომელიდაც აწ დაკარგული (თუ ჯერ უცნობი) სპარსული სარაინდო თხზულების გადმოქართულებას უნდა წარმოადგენდეს, ხოლო მეორე მხრივ თვით ის საგულვებელი სპარსული ორიგინალი, ალბათ „ყისაი-ამირ-ჰამზას“ არაბული ვერსიის წაბამვით უნდა შექმნილიყო“ (ბარამიძე, 1932, გვ. 46).

ნიკო მარის პოზიცია წარმომავლობის საკითხთან დაკავშირებით მეტ-ნაკლებად იცვლება და 1932 წლისთვის ამგვარი ხდება:

თუ „ამირანდარეჯანიანი“ არ წარმოადგენს ჩვენამდე მოუღწეველი სპარსული ნაწარმოების თარგმანს, ხომ არ არის იგი ქართულ ფეოდალურ წრეებში შექმნილი ლიტერატურული ნაწარმოები, რომელიც იზიარებდა სხვა ქვეყნისა და ერის ამავე წრეების იდეებს, მიუხედავად რელიგიისა და ენის სხვადასხვაობისა (Mapp, 1932).

ამირანდარეჯანიანის და *ყისაი-ჰამზას* იდეური იგივეობის იდეას არ იზიარებს იუსტინე აბულაძე. მისი აზრით, *ყისაი-ჰამზა* სადევეგმირო ამბის წინააღმდეგ მიმართული ნაწარმოებია (აბულაძე, 1936, გვ. 3).

ტექსტის ორიგინალობისა და თარგმანობის განხილვის საკითხი უფრო განავრცო დ. კობიძემ და სპარსული საგმირო ეპიკური და საგმირო რომანული ხასიათის ნაწარმოებებთან კავშირის გამო-სავლენად *ამირანდარეჯანიანი შაჰ-ნამეს* შეადარა. მეცნიერის დასკვნით, კავშირები მართლაც არსებობს, თუმცა სავესებით დასაშვებია ისიც, რომ *ამირანდარეჯანიანის* წარმოშობა მხოლოდ ქართულ რეალობას უკავშირდებოდეს (კობიძე, 1944, გვ. 262-263).

ნაწარმოების წარმოშობასთან დაკავშირებული პოლემიკა გაგრძელდა XX საუკუნის მეორე ნახევარშიც, იმ განსხვავებით, რომ ტექსტის ორიგინალობის საკითხი უფრო აქტუალური გახდა. კ. კეკელიძე ნაწარმოებს განიხილავს, როგორც ორიგინალურ ქართულ ტექსტს, მკვლევარი შენიშნავს, რომ ნაწარმოებში აღწერილი სოციალურ-პოლიტიკური ცხოვრების წესი თანადროული ქართული რეალობიდანაა აღებული. ამასთან, კ. კეკელიძის აზრით, თხზულების ორიგინალობის დასტურია *ვეფხისტყაოსნის* ეპილოგიც, სადაც *ამირანდარეჯანიანი* და მისი ავტორია ნახსენები (კეკელიძე, 1958, გვ. 3, 75).

1958 წელს რ. სტივენსონმა *ამირანდარეჯანიანი* ინგლისურად თარგმნა და გამოცემას კვლევაც დაურთო, სადაც აღნიშნავს, რომ მთავარი პერსონაჟის სპარსული წარმოავლობა და მოქმედების სპარსული არეალი არ შეიძლება იქცეს მიზეზად ნაწარმოების ორიგინალობაში ეჭვის შეტანისა (Stevenson, 1958, გვ. 26). თუმცა დევიდ ლენგისა და მერედიტ-ოუენსის გამოქვეყნებული რეცენზია *ამირანდარეჯანიანის* ინგლისური თარგმანის შესახებ ისევ უბრუნდება ტექსტის სპარსული წარმომავლობის საკითხს (Lang and Owens, 1959). *ამირანდარეჯანიანის* გენეზისის პრობლემასთან დაკავშირებით გ. იმედაშვილის თვალსაზრისით (1966, გვ. 57), ტექსტში აქცენტირებული სპარსული ტენდენცია შესაძლებელია სპარსულ წარმოშობას საერთოდ არ უკავშირდებოდეს. თხზულების ფსევდო-სპარსულობის თეორია უკავშირდება ე. მელეტისნკის სახელს, რომელიც მიიჩნევს, რომ *ამირანდარეჯანიანი* ორიგინალური ქართული ძეგლია, რომელიც ორიენტირებულია სპარსულ ან არაბულ-სპარსულ ტრადიციაზე (ბარამიძე, 1932, გვ. 37).

1975 წელს გამოქვეყნებულ წერილში: *ამირანდარეჯანიანის* ზოგი საკითხი“, მკვლევარი მ. თოდუა ასკვნის (1975, გვ. 150), რომ შესაძლებელია ტექსტი XI-XII საუკუნეებში უკვე არსებული ლექსითი ვერსიის გადმოკეთება იყოს, რომელსაც *ყისაი-ჰამზას* ამბებიც შეერია. თოდუა ვრცლად

მიმოიხილავს ნაწარმოების შესწავლის ისტორიას მისი ჟანრობრივი რაობის თვალსაზრისით და აღნიშნავს, რომ მართალია, *ამირანდარეჯანიანი* მიიჩნევა ორიგინალურ ქართულ ტექსტად, მაგრამ მისი წარმოშობის კვლევა აუცილებლად უნდა გაგრძელდეს (1987, 46).

როგორც ცხადი ხდება, სოცრეალიზმის ეპოქის ლიტერატურული კრიტიკა მოსე ხონელის „ამირანდარეჯანიანის“ წარმომავლობის საკითხთან დაკავშირებით არაერთგვაროვან თეორიებს გვთავაზობს სწორედ ამიტომ საჭიროდ მივიჩნიეთ ჩვენი პოზიცია დაგვეფიქსირებინა ამ საკითხთან მიმართებით. იმის გათვალისწინებით, რომ ტექსტი აშკარად პრო-სპარსული ორიენტაციისა, თუმცა მისი პირველწყარო აღმოჩენილი ჯერ კიდევ არაა, მიგვაჩნია, რომ *ამირანდარეჯანიანის* წარმომავლობა ქართულ სინამდვილეს უნდა დაეუკავშიროთ, ხოლო ნაწარმოების პრო-სპარსულობა უნდა ავხსნათ იმ ფაქტით, რომ თავად ავტორია ამ ორიენტაციის მატარებელი.

სოცრეალიზმის ეპოქის კრიტიკას არც „ამირანდარეჯანიანის“ ჟანრობრივი რაობა დარჩენია ყურადღების მიღმა. ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში გაბატონებული აზრის თანახმად, *ამირანდარეჯანიანი* სარაინდო რომანია. პ. ინგოროყვა მას ვრცელ ავანტიურულ რომანად მიიჩნევს, შ. ნუცუბიძე „საგმირო-სარაინდო რომანს“ უწოდებს, ხოლო ივ. ჯავახიშვილის აზრით, ტექსტი საგმირო-სარაინდო მოთხრობათა კრებულია.

ამირანდარეჯანიანის ჟანრობრივი მიკუთვნების საკითხი სხვადასხვა მეცნიერის მიერ სხვადასხვაგვარადაა გააზრებული. ალ. ბარმიძე ტექსტს მოიხსენიებს, როგორც სარაინდო თხზულებას და ყურადღებას ამახვილებს შინაარსობრივ დეტალებზე. მეცნიერის დაკვირვებით, რაკი ნაწარმოებში დომინანტად რაინდული ყოფა-ცხოვრების სამხედრო მხარეა წარმოჩენილი და ყურადღება ფიზიკური ძალის კულტზეა გამახვილებული, ხოლო ე.წ. „რომანული ელემენტი“ მეორე პლანზეა გადაწეული, ნაწარმოები სარაინდო თხზულებად უნდა მივიჩნიოთ. ალ. ბარამიძეს *ამირანდარეჯანიანის* უპირველეს დანიშნულებად მკითხველში მეგრძოლი, სამხედრო ინსტინქტის გაღვივება მიაჩნია სოციალურ-კლასიკური ყოფის დასაცავად. აღნიშნული ფაქტი კი, მკვლევრის აზრით, ცხადყოფს იმ ვარაუდის სისწორეს, რომ *ამირანდარეჯანიანი* სარაინდო თხზულებაა (ბარამიძე, 1932, გვ. 28). კეკელიძე ნაწარმოებს საგმირო-სარაინდო მოთხრობათა კრებულად მიიჩნევს, რომლის პირველი ნაწილი ექსპოზიციას, მომდევნო თერთმეტი კარი კი საგმირო ამბებს შეიცავს (კეკელიძე, 1957, გვ. 49).

ი. კობიძე იკვლევს (1988, გვ. 35-36) *ამირანდარეჯანიანის* არქაულსა და კლასიკურ ეპოსთან მიმართების საკითხს. მკვლევარი ერიდება ეპოსის დეფინიციის განსაზღვრას და აღნიშნავს, რომ მისი კვლევის სფეროს არქაული ეპოსის გმირის მოდელი წარმოადგენს, რომელიც, მისივე თქმით, ჰომეროსის *ოდისეაშია* ასახული. ეპოსის არქაულ ფოკუსში სქემატურობაც იგულისხმება. ეს სქემატური სახეები კი ერთგვაროვანია, რასაც, კობიძის აზრით, ტექსტში ფიზიკურ თვისებათა პრიმატი უკავშირდება (იქვე). მკვლევრის არგუმენტაცია *ამირანდარეჯანიანისა* და არქაული ეპოსის კავშირის შესახებ ემყარება შინაარსობრივი დეტალების მსგავსებას, სახელდობრ: თხზულების მთავარი მოქმედი პირი, ამირან დარეჯანის-ძე გარკვეულ თანხვედრაშია არქაული ეპოსის გმირის მოდელთან, გმირის ორივე ტიპისთვის დამახასიათებელი დიდსულოვნება, კეთილშობილება და სიმამაცესთან ერთად მიმტვევბლობა, კობიძის აზრით, მსგავსების მთავარი დეტალებია (იქვე).

როგორც ზ. კიკნაძე განმარტავს (2007, გვ. 74), ეპოსი, როგორც ჟანრი, მრავალი ფოლკლორული ფორმის მომცველია – ეს შეიძლება იყოს ზღაპარი, მითოლოგიური გადმოცემა (ანდრეზი), თქმულება, ლეგენდა, ნებისმიერი ნარატივი ანუ ყველაფერი, რაც ნაამბობია, ყოველი ამბავი, რაც მზობას ექვემდებარება, მაგრამ სტრუქტურული, კომპოზიციურად მყარად შეკრული, თავისი დასაწყისითა და გარდაუვალი დასასრულით

ეპოსის ამგვარ დეფინიციას, ჩვენი აზრით, სრულად ლოგიკურად შეესაბამება *ამირანდარეჯანიანი*.

ამირანდარეჯანიანის ჟანრობრივი რაგვარობის განსაზღვრისას მ. მამაცაშვილი ორ ალტერნატივას ასახელებს: საგმირო-სარაინდო რომანსა და ეპოსს. მეცნიერის დაკვირვებით, უპრიანი იქნება, ხონელის ტექსტი რომანის ჟანრს არ მივაკუთნოთ, რადგან ქართული ლიტერატურა მხოლოდ

ერთ სარაინდო რომანს იცნონს და ეს რუსთაველის *ვეფხისტყაოსანი*ა. მეცნიერი არ უგულვებელყოფს იმ ფაქტს, რომ *ამირანდარეჯანიანი* მართლაც ამჟღავნებს გარკვეულ მსგავსებას ფრანგულ სარაინდო რომანთან, მაგრამ მსგავსების მთავარი წყარო არა პირდაპირი ჟანრობრივი გავლენა, არამედ, საზოგადოებრივი განვითარების პარალელური საფეხურია, რომელმაც ასახვა ტექსტში ჰპოვა.

მიუხედავად იმისა, რომ ქართულ ლიტერატურულ კრიტიკაში არცთუ იშვიათად შევხვდებით მცდელობას *ამირანდარეჯანიანის* საგმირო-სარაინდო რომანის ჟანრობრივ კატეგორიაში მოქცევისა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ტერმინს „რომანი“, რომლის წარმოშობასაც რომანული ენების მქონე ქვეყნებს უკავშირებენ, ტექსტთან დაკავშირებით უნდა მოვერიდოთ, რაკი სარაინდო რომანისთვის დამახასიათებელი რიგი ნიშან-თვისებებისა *ამირანდარეჯანიანი*ში არ მჟღავნდება.

ამირანდარეჯანიანი ციკლური აგებულების ნაწარმოებია, რომელიც მოიცავს თორმეტ კარს; მასში მოთხრობილია მთავარი მოქმედი პირის, ამირანისა და რამდენიმე გმირის თავგადასავალი. ტექსტის კომპოზიციის შესახებ გასულ საუკუნეში არაერთი მოსაზრება გამოითქვა, მათი უმრავლესობის მიხედვით, შედგენილობის მხრივ ნაწარმოები დანაწევრებულია, ცალკეული თავები კი ერთმანეთთან მხოლოდ მექანიკურადაა დაკავშირებული. გაიოზ იმედაშვილის აზრით, ნაწარმოების კომპოზიცია იმდენად არამყარია, რომ თორმეტი კარიდან შვიდის არარსებობის შემთხვევაში, ამირან დარეჯანის-ძის კომპოზიციური ხაზი დიდ დანაკლისს არ განიცდიდა, თუმცა ამავდროულად მკვლევარი *ამირანდარეჯანიანს* „ქართული მწერლობის შესანიშნავ მეგლად“ ასახელებს (იმედაშვილი, 1966, გვ. 27). *ამირანდარეჯანიანის* 1967 წლის გამოცემას ნარკვევი და ლექსიკონი დაურთო ლ. ათანელიშვილმა. ნარკვევში მეცნიერი აღნიშნავს, რომ ნაწარმოების დასასრული ბუნდოვანია და იგი დასრულებული არ არის, რადგან თხრობა სრულდება ამირანის ბალხეთში გამეფებით, ხოლო შემდგომი პერიპეტეების შესახებ მკითხველს ინფორმაცია არ აქვს (ათანელიშვილი, 1967, გვ. 5). სიუჟეტის დაქუცმაცებულობა და კომპოზიციური დაუმთავრებულობა, კ. კეკელიძის აზრით, *ამირანდარეჯანიანის* წარმოშობის საკითხის გარკვევას ამარტივებს. მეცნიერი ვარაუდობს, რომ თითოეულ კარს ცალკე, დამოუკიდებელი წარმომავლობა აქვს და სანამ თხზულება ლიტერატურულ სახეს მიიღებდა, მან განვითარების რამდენიმე ეტაპი განვლო, უპირველესად კი იგი ნასაზრდოები უნდა იყოს ხალხური ზეპირსიტყვიერების ნიმუშებით. ჩვენი აზრით, კეკელიძის თვალსაზრისი გარკვეულწილად წინააღმდეგობრივია, რადგან იგი ერთი მხრივ, მიაჩნის ტექსტის მკვეთრ კომპოზიციურ დანაწევრებულობაზე, მეორე მხრივ კი, იქვე დასძენს, რომ ტექსტის სიუჟეტურად გამართიანებელი ელემენტი თავად რაინდული ურთიერთობაა, გმირებისა და არა რაინდის შინაგანი სამყაროს ამსახველი შინაარსი (კეკელიძე, 1952, გვ. 21). ამრიგად, აშკარაა, რომ სწორედ ეს მოსაზრებაა ანალიზის შემგომი დასაყრდენი.

ამირანდარეჯანიანის კომპოზიციის საკითხთან დაკავშირებულმა თეორიებმა გვიბიძგა, კვლევა ამ მიმართულებით გაგვეგრძელებინა და ტექსტის კომპოზიცია ვ. პროპის *ზღაპრის მორფოლოგიის* ჭრილში გაგვეანალიზებინა, რაკი ვ. პროპი „ჯადოსნური ზღაპრის კომპოზიციური მოდელის ისტორიული გრადაციის ასპექტში მხოლოდ მითსა და სარაინდო რომანს ასახელებს“ (პროპი, 1984, გვ. 17) პროპის სტრუქტურული მოდელის გამოყენება ხონელის ტექსტის კვლევისთვის წარმატებული აღმოჩნდა. *ამირანდარეჯანიანის* ფუნქციურ ნაწილებად დაყოფამ ცხადყო, რომ რომ თითქმის ყველა კარში მსგავსი ფუნქციური ელემენტები გამოიყოფა, რაც მთელი ნაწარმოებისთვის კანონზომიერებათა ერთიან სისტემაზე მიუთითებს. ფუნქციათა გადანაწილებამ სამოქმედო სივრცის მიხედვით და ცალკეული სველების გამოვლენამ კი ნათელი მოჰფინა ტექსტის კომპოზიციური ერთიანობის საკითხს. როგორც ირკვევა, ტექსტი ეფუძნება პროპისეულ ე.წ სამსვლიან მოდელს – *ამირანდარეჯანიანის* პირველი სველა იწყება პირველივე კარით და პირველი უქონლობის დაფიქსირებით, აბესალომ მეფე ინტერესდება ქვითვირის სახლის კედელზე გამოსახული გმირების – ამირან დარეჯანისძის, სავარსამისძის, ბადრი იამანისძის, ნოსარ ნისრელისა და ალი დილამის თავგადასავლით. მეორე, მესამე და მეოთხე კარები მთლიანად ეთმობა ამ გმირების თავგადასავალთა თხრობას, კავშირი მათ შორის მიზეზშედეგობრივია, რადგან საერთო განსაცდელში მოხვედრილ ბადრი იამანის ძესა და ნოსარ ნისრელს ამირან დარეჯანისძე იხსნის. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ

პირველი სვლის დასასრულზე თავად ტექსტი მიგვითითებს: „აქ დასრულდა კარი ინდოთა მეფისა, ბადრი იამანისძისა, ნოსარ ნისრელისა და ამირან დარეჯანისძისა“ (ხონელი, 1969, გვ. 33). მიუხედავად იმისა, რომ ტექსტობრივი მითითებით, ამირან დარეჯანისძის ამბავი მეოთხე კარით სრულდება, მეშვიდე, მეთერთმეტე და მეთორმეტე კარების ცენტრალური პერსონაჟი ისევ ამირან დარეჯანისძეა. მეათე კარში ამირან დარეჯანისძე არ ჩანს, თუმცა მზეჭაბუკის ამბავი პირდაპირ მასთან არის დაკავშირებული. საფიქრებელია, რომ ნაწარმოების ეს ნაწილებიც პირველ სვლას ეკუთვნის, თუ გავითვალისწინებთ, იმ ფაქტსაც, რომ ჯადოსნურ ზღაპარში ხშირია, როცა ტექსტში ეპიზოდი წყდება და, შესაბამისად, მოქმედებათა სქემაც რთულდება. მეორე სვლა „ამირანდარეჯანისა იწყება მეხუთე კარით, „ამბრი არაბის ამბით“, კავშირი პირველსა და მეორე სვლას შორის თავად ტექსტშია განმარტებული, რადგან ახსალმომ მეფემ უკვე მოისმინა ამბები იმ გმირებისა და ამირანისა, რომელიც ასე აინტერესებდა მას, დრო დადგა, მთხრობელმა მეფეს უამბოს იმ გმირთა შესახებ,

რომელთა ამბავიც თავად ამირან დარეჯანისძისთვის იყო სასიამოვნოდ მოსასმენი: „ამა კაცისა ამბავი დიდად იამებოდა პატრონსა ჩემსა ამირან დარეჯანისძეს, და თქვენი არ ვიცი, გთნავს თუ არა. აწ მოვახსენებ მეფობასაცა თქვენსა“ (ხონელი, 1969, გვ. 34) მეორე სვლა გრძელდება ინდოჭაბუკის ამბით და მეექვსე კარის დასასრულს, სტანდარტული სქემით აღმნიშნულია რომ: „აქ დასრულდა კარი ამბრი არაბისა და მის ინდოსა ჭაბუკისა და არაბეთსა შესვლისა, და დაუსრულებელ ყვნეს ღმერთმან სუფევსა და გამარჯვება მეფობისა თქვენისა...“ (იქვე, 54), რაც მეორე სვლის დასასრულების შესახებ ამცნობს მკითხველს.

მესამე სვლა კომპოზიციურად დანაწევრებულია და მასში ერთიანდება ორი ამბავი: „ტილის-მათა ამბავი“ და „სეფედავლე დარისპანისძისა ამბავი“. მართალია, ამ კარების მთავარი მოქმედი პირი ამირანი, არ არის, მაგრამ თითოეული ამბავი ამირანთან მაინც იკვეთება.

ამრიგად, „ამირანდარეჯანიანში“ გამოიყოფა სამი სვლა, პირველი სვლა საკუთრივ ამირან დარეჯანის ძის ირგვლივ კონცენტრირებული და იგი შუაში გაკვეთილია მეორე და მესამე სვლით, სვლებს შორის კავშირი ახსნილია ტექსტობრივი მასალის საფუძველზე, ხოლო მთლიანად ნაწარმოები სრულდება პირველი სვლის დასასრულით. რაკი ზღაპრის კონსტრუქცია იცნობს იმგვარ შემთხვევებსაც, როცა ორ სვლას საერთო დასასრული აქვს, შესაძლებელია, საავტორო ნაწარმოების შემთხვევაში ვიმსჯელოთ სამი სვლის ერთიან დასასრულზე, რაც პასუხს სცემს „ამირანდარეჯანიანის“ კომპოზიციური ერთიანობის საკითხს.

გამოყენებული ლიტერატურა

- აბულაძე, ი. (1922). მე-XII საუკუნის ქართული საერო მწერლობა და „ვეფხისტყაოსანი“. თბილისი: სახელმწიფო გამომცემლობა.
- აბულაძე, ი. (1936). „ამირანდარეჯანიანის“ წარმოშობის საკითხებისთვის. ჟურნალი „საბჭოთა ხელოვნება“, 3, 44-36.
- ათანელიშვილი, ნ. (1963). „ამირანდარეჯანიანის“ რედაქციები: ქართული საერო მწერლობის ძეგლის „ამირანდარეჯანიანის“ ხელნაწერთა ურთიერთშეჯერება და მისი ვარიანტული სახესხვაობების შესწავლა. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა.
- ბარამიძე, ალ. (1932). ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან: ამირანდარეჯანიანი, ვისრამიანი, ვეფხისტყაოსანი, ქილილა და დამანა. ტფილისი: სახელმწიფო გამომცემლობა.
- ბარამიძე, ალ. (1945). ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიის პროგრამა: პედაგოგიური ინსტიტუტების ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტების ენისა და ლიტერატურის სპეციალობისათვის. თბილისი: სამეცნიერო-მეთოდური კაბინეტის გამომცემლობა.
- გოლიაძე, ო. (2017). ქართული მწერლობის ლიტერატურული პრინციპები (V-XVIII სს). თბილისი: „საარი“.
- თოდუა, მ. (1975). „ამირანდარეჯანიანის“ ზოგი საკითხი. ქართულ-სპარსული ეტიუდები. ტ II. თბილისი: „მეცნიერება“.

- თოდუა, ხ. (1987). „ამირანდარეჯანიანის“ შესწავლის ისტორიიდან. სპარსულ-ქართული ცდანი/ საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია აკად. გ. წერეთლის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი. თბილისი: „მეცნიერება“. 30-46.
- იმედაშვილი, გ. (1966). ამირანდარეჯანიანი, წიგნში: ქართული ლიტერატურის ისტორია. ტ. 2. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- კეკელიძე, კ. (1957). ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან. ტ. 4, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- კეკელიძე, კ. (1958). ქართული ლიტერატურის ისტორია. წ. 2. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- კეკელიძე, კ. (1987). ქართული ლიტერატურის ისტორია. ტ. 2. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- კიკნაძე, ზ. (2007). ქართული ფოლკლორი. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- კობიძე, ი. (1988). „ამირანდარეჯანიანის“ მხატვრული სტრუქტურის ზოგიერთი საკითხი. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე ენისა და ლიტერატურის სერია, 1. 35-37
- მამაცაშვილი, მ. (2001). „ამირან-დარეჯანიანის“ წარმომავლობის საკითხისათვის. მრავალთავი, 19. 67-75
- ჯანაშვილი, მ. (1895). მოსე ხონელი და მისი ამირან-დარეჯანიანი. ტფილისი: გამოცემა მოსე ჯანაშვილის ხონელი, მ. 1969. ამირანდარეჯანიანი. თბილისი: „მერანი“

References:

- Abuladze, I. (1922). Me-XII sauk'unis kartuli saero mts'erloba da „vepkhist'q'aosani“. [Georgian secular writing of the 12th century and "Leopard skinner"]. Tbilisi: sakhelmts'ipo gamomtsemloba.
- Abuladze, I. (1936). „Amirandarejanianis“ ts'armoshobis sak'itkhebtvis. [For issues of the origin of "Amirandarejanian"]. Zhurnali „sabch'ota khelovneba“, 3, 44-36.
- Atanelishvili, N. (1963). „Amirandarejanianis“ redaktsiebi: kartuli saero mts'erlobis dzeglis „amirandarejanianis“ khelnats'erta urtiertshejereba da misi variant'uli sakheshkhaobebis shests'avla. ["Amirandarejaniani" editions: comparison of the manuscripts of the monument of Georgian secular writing "Amirandarejaniani" and the study of its variants]. Tbilisi: sakartvelos sss metsnierebata ak'ademiis gamomtsemloba.
- Baramidze, Al. (1932). Nark'vevebi kartuli lit'erat'uris ist'oriidan: amirandarejaniani, visramiani, vepkhis-t'q'aosani, kilila da damana. ["Amirandarejaniani" editions: comparison of the manuscripts of the monument of Georgian secular writing "Amirandarejaniani" and the study of its variants]. T'pilis: sakhelmts'ipo gamomtsemloba.
- Baramidze, Al. (1945). Dzveli kartuli lit'erat'uris ist'oriis p'rograma: p'edagogiuri inst'it'ut'ebis enisa da lit'erat'uris pak'ult'et'ebis enisa da lit'erat'uris sp'etsialobisatvis. ["Amirandarejaniani" editions: comparison of the manuscripts of the monument of Georgian secular writing "Amirandarejaniani" and the study of its variants]. Tbilisi: sametsniere-metoduri k'abinet'is gamomtsemloba.
- Goliadze, O. (2017). Kartuli mts'erlobis lit'erat'uruli p'rintsip'ebi (V-XVIII ss). ["Amirandarejaniani" editions: comparison of the manuscripts of the monument of Georgian secular writing "Amirandarejaniani" and the study of its variants]. Tbilisi: „saari“.
- Imedashvili, G. (1966). Amirandarejaniani. Ts'ignshi: kartuli lit'erat'uris ist'oria. T'2. [Amirandarejaniani, in the book: History of Georgian literature]. Tbilisi: Tbilisis universit'et'is gamomtsemloba.
- Janashvili, M. (1895). Mose Khoneli da misi amiran-darejaniani. [Moses Khonel and his Amiran-Darejaniani.]. T'pilis: Mose Janashvilis gamotsema.
- K'ek'elidze, K'. (1957). Et'iudebi dzveli kartuli lit'erat'uris ist'oriidan. T'4, [Moses Khonel and his Amiran-Darejaniani]. Tbilisi: Tbilisis universit'et'is gamomtsemloba.
- K'ek'elidze, K'. (1958). Kartuli lit'erat'uris ist'oria. Ts'2. [Moses Khonel and his Amiran-Darejaniani]. Tbilisi: Tbilisis universit'et'is gamomtsemloba.
- K'ek'elidze, K'. (1987). Kartuli lit'erat'uris ist'oria. T'2. [Moses Khonel and his Amiran-Darejaniani]. Tbilisi: Tbilisis universit'et'is gamomtsemloba.
- Khoneli, M. (1969). Amirandarejaniani. [Moses Khonel and his Amiran-Darejaniani]. Tbilisi: „merani“.
- K'ik'nadze, Z. (2007). Kartuli polk'lori. [Moses Khonel and his Amiran-Darejaniani]. Tbilisi: Tbilisis universit'et'is gamomtsemloba.

- K'obidze, I. 1988. „Amirandarejanianis“ mkhat'vruli st'rukt'uris zogierti sak'itkhi. [Moses Khonel and his Amiran-Darejaniani]. Sakartvelos sss metsnierebata ak'ademiis matsne enisa da lit'erat'uris seria. 1. 35-37.
- Mamatsashvili, M. (2001). „amiran-darejanianis“ ts'armomavlobis sak'itkhisatvis.[For the issue of the origin of "Amiran-Darejanian"]. Mravaltavi, 19, 67-75.
- Todua, M. (1975). „Amirandarejanianis“ zogi sak'itkhi. kartul-sp'arsuli et'iudebi. T'. II. [Some issues of "Amirandarejanian"]. Tbilisi: „metsniereba“.
- Todua, Kh. (1987). „Amirandarejanianis“ shests'avlis ist'oriidan. Sp'arsul-kartuli tsdani. [From the history of the study of "Amirandarejanian"]. Sakartvelos sss metsnierebata ak'ademia ak'ad. g. ts'eretlis aghmosavletmtsodneobis inst'it'ut'i. Tbilisi: „metsniereba“. 30-46.